

rius ex sola illius negligentia, & absque fraude; secus, si ita se collocet, ut possit videre, vel si alium constituat, à quo admoveatur. 4. Si chartas dicat nosse inter habendum, quas ante non signaverat, nec noverat; secus, si ante eas signaverat, vel noverat, ignorante socio.

2611. Religiosus potest aliquid moderatum ludo alienare, sicut potest aliquid moderatum de Superioris licentia donare. Uxor potest aliquid ludo exponere juxta sui status conditionem. Similiter filius, quia censetur, patrem velle ei honestam recreationem concedere. Item potest filius ludo exponere bona castrensia, vel quasi: minime profectitia, & adventitia sine consensu patris. Vide tom. 2. num. 168. Et uxor exponere potest bona paraphernalia. Vide tom. 2. num. 169. Denique servus potest ludo exponere pecuniam propria industria acquisitam, vel à Domino acceptam cum permissione, ut pro suo libito expendat; vel si de pecunia ob alimenta tradita, servus parce vivendo, aliquid sibi reservet. Vide num. 2625.

2612. Qui ludit cum iis, qui alienare non possunt, jam relatis, peccat, & vincens restituere tenetur totum illud plus, quod illi alienare non possunt; quia acceptant rem alienam, invito domino. In ludo autem filii familias pater non solet esse invitus, nisi quoad modum, nisi jactura sit cum nimio excessu.

E converso, qui alienare non possunt, si vincant, restituere tenentur illud plus, quantum alienare non poterant, quia non servatur aequalitas colludentium, dum vincere voluerunt, & perdere non poterunt; excipitur, si collusor sciat, illum alienare non posse, tunc vincens non tenetur restituere, quia scienti, & consentienti nulla fit injuria.

2613. Qui ludo lege humana prohibito perdit, non tenetur in conscientia solvere, nisi se solummodo juraverit; si verò viceit, non tenetur restituere ante sententiam Judicis.

2614. Ludere pro psalmo, vel oratione dominica recitanda non est peccatum, nec irreverentia. Vide num. 2400. Seotus cit. Maltrius in Theol. Mor. disp. 9. num. 78. Bonac. tom. 2. de Restit. disp. 2. q. 3. usque ad 4. Tamb. tom. 1. lib. 8. tract. 2. cap. 9. §. 1. Joan. de la Cruz 7. prac. q. 1. ar. 5. dub. 13. Busemb. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 13. Clericatus cap. 101.

CAPUT III.

DE FURTO.

2615. Furtum est, ablatio, seu detentio occultae rei alienae invito rationabiliter domino. Rapina est, occupatio rei alienae cum violentia. Unde supra malitiam injustitiae furti addit injuriam violentiam.

2616. Plagium est, furtum hominis liberi scienter venditi, vel empti. Plagium, & rapina addunt

malitiam specie distinctam in confessione explicandam. Vide num. 2159.

2617. Furtum quantitatis notabilis est mortale, parvè veniale. Et quia malitia furti consistit in detrimento, quod proximo inferitur, quantitas ad mortale sufficiens haud melius desumitur, quam per respectum ad personam, quae damnificatur. Hinc

QUANTITAS INTER EXTEROS

2618. EST gravis ad mortale sufficiens. 1. Si à paupere fureris duos julios, seu duos tarenos siculos cum dimidio: inter pauperes veniunt artifices illi, qui vivunt ex labore diei, & tantum uno die lucrantur, quantum ad unius diei victum sufficit. 2. Si à valde divite fureris unum scutum. 3. Si à persona media, seu communi fureris quattuor julios, seu quinque tarenos siculos: inter personas medias, seu communes veniunt personae illae, quae non sunt pauperes, nec valde divites, sed commoda, quaeque plus uno die lucrari solent, quam ad unius diei victum sufficiat. A praefatis tribus generibus personarum minus auferre est veniale. Auferre à Principe ditissimo duos aureos non est mortale; mortale tamen est auferre à mendicis unum julium, seu tarenum siculum. Similiter mortale est eum auferre à Sartore, qui alium non habens, omittit operam illius diei; nam infert notabile damnum.

2619. Aureus nummus, seu scutum aureum, licet crescere, & decrecere soleat, regulariter tamen importat tredecim julios cum dimidio, quae tarenos decem, & septem cum dimidio.

PLURA MINUTA FURTA

2620. Committens, furando per plures vias modica, sive ab eodem, sive à multis, deveniendo ad quantitatem notabilem, peccat mortaliter, etiamsi in prioribus furtulis non habuerit animum deveniendi ad quantitatem notabilem; & tenetur sub mortali ad restitutionem, non totius quantitatis ablatae, sed illius, quae complevit quantitatem notabilem; reliqua verò, quae remanent, cum remaneat materia levis, sicut antea remanet sub onere restitutionis, solum sub veniali, sicut antea. Et licet furans modica à multis, etiam deveniendo ad quantitatem totalem notabilem, inferat leve damnum singulis; infert grave damnum communitatis, quae, sicut & ipsi domini sunt rationabiliter graviter invitati, nolentes, quod multi ditentur hoc modo furandi modica à singulis: eo maxime, quia id est contra publicam, & singulorum civium securitatem, ac indemnitatem, quoniam, hac data libertate, possent venditores in mercibus vendendis, quid parvum surripere à singulis.

2621. Major tamen quantitas requiritur ad mortale, quando quis per repetitas vias, semper modica furatur ab eodem, quia ille minus detrimentum patitur, & est minus invitus, quam furando simul; nonnulli tenent, quantitatem esse debere di-

mi-

QUANTITAS FURTI INTER DOMESTICOS.

2625. Quantitas furti filiorum, & uxoris ad mortale sufficiens debet esse major, & talis erit, si quantitas in num. 2618. assignata pro exteris duplicetur. Sed in hac re aptior regula est prudentia. Item in furtis filiorum, & domesticorum, debet attendi an pater, maritus, dominus sit liberalis, dives, amans, si furtum sit de esculentis, non de pecunia, & si de pecunia, non frequenter, sed raro, tunc enim solet esse minus invitus; & saepe filius in furto notabili, pecuniae à peccato mortali excusatur, quia prudenter dignoscit, attentis conditione, & amore patris, patrem non esse invitum quoad substantiam furti, sed quoad modum, quatenus clam rapuerit, ad vana expenderit, &c.

2626. Hac ratione famuli saepe à mortali excusantur in furto comestibilium, quae domo non exportant, neque dividunt, sed ipsi domini consumunt, nisi si cum excessu. Similiter (ait Less.) Furta minima famulorum ex comestibilibus, quae claudi non solent, non solescere, si non ad vendendum, sed ad comedendum accipiant. Domini namque regulariter sciunt, & dissimulant. Confessarii tamen in hac re, nec debent esse laxi, ne famulorum libertas in excessum prorumpat, nec tam asperi; sed uti debent prudentia, famulos à similibus distrahendo; & optime faciunt, si injungant, ut in compensationem, majorem famulatum domini praestent, quando furta non sunt nimis damnosa dominis, & famuli sine magna difficultate restituere non valeant.

2627. Uxor sine consensu viri potest moderatas elemosynas facere, & moderatas donationes, seu largitiones liberales ad conservandam decentiam sui status, juxta morem aliarum mulierum similis conditionis; nec officit, si vir prohibeat; quia est irrationabiliter invitus. Tambur. cum alii concedit uxori, cujus vir est mediocris patrimonii, ut insumere possit duo pro centum pro elemosynis, & alia duo pro liberalibus largitionibus: imò plus; si vir sit ditissimus, semper tamen potior est regula prudentiae.

2628. Filius, si notabilem summam de bonis parentum surripit, illis rationabiliter invitus, peccat mortaliter, & restituere tenetur; quod si non possit, debet eorum rationem habere in divisione haereditatis cum aliis fratribus, nisi alii fratres pariter simile quid rapuerint.

2629. Et sicut peccat mortaliter uxor surripiendo notabilem summam invito rationabiliter marito de bonis mariti, aut quorum est usufructuarius, & administrator, atque ad restitutionem tenetur; ita, & maritus, si pariter surripit de bonis paraphernalibus uxoris. Vide tom. 2. num. 169.

2630. Non peccat uxor subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus, quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsius profundendo, vel pro vic-

tu

midio majorem. Et major requiritur, quando quis furatur à multis, modica à singulis; unde Thom. Sanchez, & Rebell. dicunt, non peccare mortaliter eum qui in Civitate populosa furatur modica à multis, si non deveniat ad quantitatem unius aurei.

2622. Item ad peccatum mortale in repetitis furtulis requiritur, quod sit continuatio moralis temporis; secus, si intercedat magnum temporis intervallum. Magnum temporis intervallum, & interruptio moralis ab aliquibus (apud Tamb.) reputatur, si inter unum, & alterum furtulum intercedat annus; ab aliis, si sex menses; ab aliis, si unus; ab aliis, si quindecim dies; sed rectè Tambur. advertit, in taxanda quantitate, & temporis intervallum, in his, & similibus casibus, meliorem regulam desumendam esse à prudentia, considerando damnum proximi, aut communitatis, ejusque involuntarij.

2623. Casus, in quo plures furantur singuli modica, sed simul ab eodem, v. gr. unum uvae racemum ex eadem vinea, resolutus est in tom. 2. num. 15.

2624. Dices: onus restitutionis ex delicto, ut in casu injustae acceptionis, non obligat sub mortali, nisi adit culpa mortalis; sed in damno illato per plura furtula non adit culpa mortalis, bene verò venialis: ergo, non erit ex illo onus obligans ad restitutionem sub mortali. Minor probatur, quia in singulis furtulis latrunculus iste non peccavit nisi venialiter, injuncta autem venialia non possunt integrare, aut conficere unum mortale.

Resp. concessa majori, negando minorem, pro cuius claritate est distinguendus casus, vel iste latrunculus in ultimo furtulo constituitur cum prioribus quantitate notabilem, advertit ad praecedentia furtula, vel non: si advertit, peccavit mortaliter in ultimo furtulo, quod licet in se sit quid medicum, relate ad praecedentia, cum quibus mortaliter continuatur, constituit damnum notabile, & est mortale.

Si tunc non advertit, sed advertit postea, subdistinguo: vel quando advertit, habuit animum non restituendi, & tunc incepit peccare mortaliter, ut injustus detentor, quantitatis notabilis; vel habuit animum restituendi, & tunc licet non peccaverit mortaliter, tenetur sub mortali ad restituendum ad praevendendam culpam mortalem, quam incurreret, si restituere nollet; & hoc pacto, onus restitutionis in casu oritur ex culpa mortali, nec sequitur, quod plura venialia integrent unum mortale, quia peccatum mortale committitur, vel in ultimo furtulo, vel in voluntaria detentione totius summæ notabilis; furtula enim sunt actiones talis naturae, ut possint inter se continuari mortaliter ad constituendum unum damnum notabile. Vide in pag. 5. Prop. 38. ab Innoc. XI. damn.

in, vestibus, caterisque sibi, vel familia necessariis, qua mariti sepe non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. Bulemb.

2631. Sine fuit crimine potest uxor succurrere necessitati sui pariter, aut mariti, aut proli ex alio matrimonio, etiam nolente marito, ex bonis propriis, aut communibus, dummodo post mortem viri ea, qua largitur, in sua portione computet; quia illa iure natura tenetur eos alere, & maritus debet in hoc consentire; quod aliqui ad uxores, fratres, & sorores probabiliter extendunt. Bulemb. & Ardekin.

2632. De quantitate furti Religiosorum sufficiente ad mortale, communiter Doctores discunt, sicut de quantitate furti filiorum, v. num. 2625. attendi etiam debet Monasterii opulentia. Eaque cum Navar. ait, non peccare mortaliter Religiosum, si de bonis Monasterii dimidium scuti furetur, & extra donet.

2633. Id mihi verum est, majorem quantitatem requiri, ut peccet mortaliter contra paupertatem malitia proprietarii, quam ut peccet mortaliter contra iustitiam malitia furti; quia malitia furti concernit damnum tertii, adeoque superior est magis invidus: malitia proprietarii, & malitia furti sunt duae speciei distinctae, prior contra paupertatem, posterior contra iustitiam; quae saepe sunt simul in eodem actu, ut cum rem Monasterii invito superiore retines, aut extra donas, vel cum rem tibi à saeculari dati, invito superiore retines, aut extra das; nam quodammodo Monachus acquirit, pro Monasterio acquirit.

2634. Separantur, ut cum rem à saeculari recipis in tuos usus consumendam, aut alteri, siue in tuos, siue extra, ad tui placitum distribuendam; tunc contra paupertatem peccas, non contra iustitiam, malitiam proprietarii contrahis, non furti; quia itante praefata voluntate dantis, Monasterium non acquirit dominium rei. Rodrig. in Sum. tom. 4. cap. 118. num. 27. & 29. Scotus, & Aragon tenent, Religiosum non committere furtum mortale, nisi quando ascendit ad summam duorum aureorum. Vide à num. 2619. At haec opinio, licet possit habere locum quoad malitiam proprietarii, est tamen laxa, & non practicanda; quoad malitiam furti. Hinc si de rebus communis, aut maxime alterius Religiosi, fureris plusquam dimidium scutum argenteum, licet non pecces mortaliter malitia proprietarii, mortaliter peccas malitia furti.

2635. Revera tamen, licet pro malitia proprietarii major quantitas ad mortale requiratur, quam pro malitia furti, certa regula tradi non potest, sed pro utraque est remittenda prudentiae, consideratis circumstantiis superioris expressis, & superioris involuntarietate. Major quidem quantitas ad mortale requiritur, si res, quam Religiosus extrahit, sit de acquisitis proprio labore, & industria, aut de sibi ab amico extero donatis, quam si non sit. Major, si rem praefatam detineat, non ad distribuendum ex-

tra, sed ad consumendum ad proprios, praesertim necessarios usus; quia in his casibus superior est minus invidus. Et major, si Monasterium Religioso de necessariis non provideat.

2636. Bulemb. lib. 4. cap. 1. dub. 4. addit: Si Praelatus sciat, subditum aliquod accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facile possit, tacite consentire, & approbare videtur. Unde Sanch. Mor. cap. 19. ait: Si in aliqua Religione consuetudo viget aliqua recipiendi vel expendendi sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Praelati, qui id tolerando consuetudinem rationabiliter declarat. Vide à num. 990.

IN EXTREMA NECESSITATE

2637. **N**ON est fur, nec peccat, qui rem alterius surripit; qui in extrema necessitate omnia sunt communia. Ita ut nedum ipse indigens, sed alius (si de suo non habeat) possit furripere ad eum sublevandum; quia tunc surripit nomine indigentis, & ut ejus instrumentum. Tamb. tom. 1. lib. 8. tract. 2. cap. 6. §. 2. num. 1. Ant. à Spir. S. de Rect. tract. 10. disp. 9. sect. 8. num. 417. Vide à num. 406. qui verò in gravi necessitate rem alterius surripit, fur est, & peccat mortaliter. Constat ex cap. 3. de Furtis: Si quis ob necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestem aut panes, poeniteat per hebdomadas tres, & si reddiderit, non cogatur jejunare. Ratio est, quia sola extrema necessitas facit rem alterius communem, unde in gravi necessitate res alterius non fit tua, & inde non potes eam accipere invito domino: hinc qui extremè indigent non subvenit, contra iustitiam peccat, & eharitatem; qui verò graviter indigenti non subvenit, peccat solum contra charitatem. Tum quia opposita opinio aperit viam furtis, quia nullus fortè ex infima plebe esset, qui se in gravi necessitate existeret non affectaret; adeoque meritò est damnata. Prop. 36. ab Innoc. XI. pag. 4. Vide à num. 2739.

2638. Difficultas est: An qui in extrema necessitate rem alterius surripuit, teneatur eam restituere, si in pinguem fortunam deveniat?

Afirmat Navarrus; quia extrema necessitas nihil aliud requirit, nisi ut sic indigens sublevetur: sufficiens autem sublevari per mutuum, aut accommodatum eum onere restituendi in casu pinguis fortunae, absque eo quod dominus re sua spoliatur.

Negat verò Scotus in 4. d. 15. q. 2. litt. KK. quia extrema necessitas facit omnia esse communia, adeoque transfert rei alterius dominium in extremè indigentem, quantum ad eam convertendam in proprium usum; ac proinde non tenetur ille sibi praedicare per mutuum, aut commodatum. Quod intellige in rebus ordinariis, minime extraordinariis precii, ut in num. 2332.

2639. Fatetur autem Scotus citatus quod si res consumpta in extrema indigentia, sit ab eo rapta, non

non urgente extrema indigentia, sed ante, teneatur eam restituere deveniendo ad pinguem fortunam, quia onus restitutionis tunc habuit ortum ex radice delicti, quod proinde accedente extrema indigentia, non extinguitur, sed suspenditur. Plures tamen apud Tamb. adhuc hunc à restitutione liberant: omnino tamen sentio cum Scoto. Vide num. 2338.

2640. Item, qui in extrema necessitate rapuit, & totum non consumpsit, tenetur restituere, quod remansit. Quòd si totum consumpsit, ipse tamen, urgente necessitate extrema, aliunde habebat, sed non poterat uti suo, iste utique, quando est expeditus, tenetur id, quod rapuit restituere, quia hic non dicitur fuisse in extrema necessitate simpliciter, sed secundum quid: unde pro eo habet locum opinio, & ratio Navarri. Casus contingere potest in eo, qui bona possidens carceribus detinetur, aut captivus evadit, qui proinde suis rebus uti non valet, & sic in extrema constituitur necessitate.

COMPENSATIO

2641. **E**ST licita, si tres interveniant conditiones. 1. Si non speres faciliter rem tuam, quam alius detinet, apud Judicem obtinere, sed difficulter, & gravibus expensis, ob debitoris potentiam, aut Judicis injustitiam, vel negligentiam, & maxime si exinde inimicitiam debitoris times. 2. Si non adit periculum alicujus damni, aut infamiae tui, aut alterius innocentis. 3. Ut oportuno tempore tuos haeredes, aut debitorem, vel ejus haeredes moneas, debitum jam esse solutum, ne iterum tuis haeredibus solvatur; his conditionibus adhibitis, licet potes occultam compensationem adhibere, rem alterius surripiendo, aut detinendo pro tua re, quam certo injustè ille detinet, quia tunc non es fur, sed justus compensator; quilibet enim habet jus ad recuperandum suum indemnus. Qua facta compensatione, res alterius in tuum dominium transit, ita ut, si pereat, tibi pereat.

QUAERES:

2642. Petrus mittit Paulo tibi debitori donum, an possis illud pro te retinere in compensationem?

R. Esp. cum Tamb. te posse, si donum sit acceptatum à tuo debitore; quia tunc accipis rem debitoris, ad quam habes jus. Non posse, si non sit jam acceptatum; quia accipis rem Petri, in quam non habes jus.

FAMULUS

2643. **C**ompenfari non potest per hoc, quod putet, operam suam esse majorem salario, quod recipit; quia vel id putat sub dubio, vel probabiliter; si sub dubio, non potest dominus spoliarì possessione certa per jus dubium alterius: Si probabiliter, adhuc adsunt rationes probabiles pro domino, qui proinde non potest spoliarì possessione certa per privatum judicium ipsius partis; sed est

remittenda res judicio Judicis, vel prudentis, & docti Confessarii, qui plura considerare debet.

Et praesertim considerare debet. 1. In conductione famulorum triplex dari pretium: supremum, medium, & infimum, sicut in mercibus, quod mensurari non debet cum integra sustentatione ipsius famuli, ejusque familiae, sed cum valore laboris. 2. Consuetudinem. 3. Si famulus rogavit dominum pro suo famularo; quia merces ultronea videtur. 4. Si stipendium sit tenue, sed dominus habuisset alios, qui pro eodem salario famularent; tunc famulus occultè se componendo damnum inferret domino, non sic, si dominus alios non habuisset. Vide num. 2739. 2644. Si famulus paupertate coactus suum famularum venderet pretio tenui, minori infimo; & non essent alii, qui pro eo servirent, concedit Tamb. tom. 2. de Contr. lib. 9. tract. 4. cap. 7. §. 1. num. 20. quod possit famulus se reatcare, quia tunc non est causa damni emergentis domino; unde non est de fraudandis famulus iusta mercede.

2645. Puto autem, cum se reatcare non possit; quia in conventionem expressè condonavit domino partem justì stipendii, & quidem liberè; nam non fuit coactus coactione extrinseca facta à domino, sed conventionem pretio tenui liberè elegit, tanquam medium ad propriam paupertatem sublevandam. Tum quia hic videtur ultroneus venditor sui famularatus; & dominus, si famulus renuisset, licet alios non invenisset, vel tali famularu se privasset, vel alio modo providisset. Si verò in conductione non fuerit expressè facta conventio pretii tenuis, nec famulus habuit intentionem condonandi partem justì stipendii; tunc, si accedente tempore solutionis, dominus tenue salarium solvat, potest se reatcare; quia nemo praesumitur velle servire gratis; debet autem pro sequenti tempore suam mentem de non serviendo tenui pretio domino declarare, alias tenui salario consentire videbitur.

2646. Quoties autem famulus est moraliter certus de injustitia domini, & majori salario à bi debito, quod aliter commode obtinere non potest, tunc potest licetè per occultam compensationem se reatcare; quia tunc non est simpliciter putans, sed certò sciens, & quilibet habet jus ad reparandum jus proprium certò laesum.

2647. In tali casu erit famulus. 1. Si iovius fuerit à domino coactus dolo, minis, &c. ad servandum pretio minori infimo iusto. 2. Si dominus pretium minus solvat, quam fuerit in pacto conventum. 3. Si dominus salarium solvat, non in pecunia, sed in aliis rebus, quibus non eget, & quas cogitur vendere viliori pretio; vel si eget, dominus tradit cariori pretio; & famulus solet emere benignitatis quia tempore opportuno, quo solent inferiori pretio emi; quia sic patitur damnum, & nihilominus non valet tales merces domino recitare sine proprio damno. 4. Si dominus ultra famularum, super quo est facta conventio, aliam extraordinarium famularum

imponat, qui distincto salario solet conduceri; tunc potest famulus se refarcire, quia nemo præsumitur velle servire gratis, nisi id expresserit, aut intentionem servendi gratis habuerit.

2648. Id dixi de famulatu extraordinario, nempe de alio famulatu notabili, qui à persona distincta, & pretio distincto fieri solet; quia sunt plures ordinarii famulatus, qui ultra conventum, à famulis gratis præstari solent dominis, adeoque non possunt licite de illis se refarcire. *Vide in pag. 4. Prop. 37. ab Innoc. XI. damn.*

2649. Dominus non tenetur in conscientia salarium famulo in infirmitate solvere, sicut non tenetur conductor pensionem, solvere, quando non utitur re conducta ob defectum locatoris. Valde tamen laudo piam consuetudinem, quæ Panormi extat quamplurimum nobilium, qui integrum salarium famulis in infirmitate solvunt; ceteros ad opus charitatis tam sanctum enixè moneo.

QUÆRES I:

2650. Dominus volens plures tabulas depingere, vocavit pictorem; at quia furcum discordes in quantitate pretii, ei ad pingendum se obtulit famulus, qui perfecit picturas, sed nullum ei fuit solutum pretium: An possit occultè se refarcire?

Resp. posse, si non fuit facta conventio, nec habuit intentionem pingendi gratis; quia dignus est operarius mercede sua; & quando agitur de labore, & opera notabili, nemo præsumitur velle præstare gratis, nisi expresserit. At non debet sumere pretium, ut alii pictores, sed minus, uti ultroneus venditor suæ industriae, & operæ. In quo pretio computari debet defectus famulatus, si notabiliter ob picturam à famulatu defecerit. *Vide num. 2463.*

QUÆRES II:

3651. An liceat Christianis surripere à Turcis, & Mauris?

Ut solita claritate procedam, dicam priùs de Christianis existentibus in partibus Turcarum, & Maurorum, postea de Turcis, & Mauris existentibus in partibus Christianorum. Quantum ad Christianos existentes in partibus Turcarum, & Maurorum.

2652. Certum est, quod Christiani, qui injustè ab infidelibus captivi detinentur, ejusmodi sunt, qui detinentur à Turcis, aut Mauris, licet possint à dominis particularibus surripere quantum sufficit, ut redimantur, & est necessarium ad fugam & iter ad suos, ex Decr. S. Congr. S. Officii 13. Augusti 1630. apud Dianam p. 5. tract. 13. ref. 98. & Peyr. de Priv. tom. 3. cap. 4. num. 43.

2653. Quod autem servi Turcarum possint, tam à suis dominis, & ab eis, à quibus sunt injuria affecti, seu capti, surripere quæcumque voluerint, docet Diana cit. Idque nedum ratione compensationis injuriarum captivæ libertatis, &c. & damnorum

in suis negotiationibus, & bonis ob absentiam à patria; verum etiam jure belli, & ex præsumpta Christianorum Principum voluntate. Turcæ namque sunt publici hostes, & Christianorum dominia, ac bona tyrannicè usurpaverunt, & possident, unde Principes Christiani habent contra eos jus perpetuum bellum gerendi, & spoliandi, & compensandi: ac quia non valent ex se ipsis id immediatè ad æqualitatem præstare, rationabiliter præsumunt, illud privatis fidelibus concedere, maxime ad hostium vires debilitandas. Unde in part. 7. tract. 7. resol. 11. concludit: *Sed me consulente Servi Christiani à Turcis fugientes, bona ab ipsis sublata secum sibi retineant, & expendant, etiam in quacumque maxima quantitate.*

2654. Imò eadem ratione in part. 5. cit. cum Molin. idem extendit ad Christianos liberos in terris Turcarum manentes; cum hæc tamen limitatio, ut non adit scandalum, damnum aliorum Christianorum, mendacium, perjurium, aut fractio fidelitatis, ad quam tenentur, qui sub fide Regia ibi morantur, aut negotiantur. Et aliqui putant (sequitur Diana) etiam in his casibus peccare quidem Christianos, bona Turcarum surripiendo; non tamen tamen ad restitutionem. 1. Quia contra charitatem, religionem, aut fidelitatem peccant, non contra justitiam commutativam. 2. Quia restituendo auferent vires hostibus Ecclesiæ. 3. Quia licet non quoad modum, quoad substantiam præstentur consensus Principum Christianorum. Addit tamen:

2655. (Sed ego hanc sententiam non approbarem, in casu, quo inter Christianos, & Turcas adesset tempus treguæ, vel alicujus salvi conductus, in his enim casibus non potest præsumi consensus Principum, neque quoad substantiam, neque quoad modum.) Ita Diana.

2656. Quantum autem ad Turcas existentes in locis Christianorum (quidquid alii teneant) omnino dico, non posse Christianos illorum bona surripere sine peccato, & onere restitutionis, si pacificè in nostris locis degant nam (secus si scandalis, & malis, quæ quidem vitari non possent) vel morantur ratione treguæ, salvi conductus, aut ut publici negotiatores sub fide Regia; & tunc recurrit doctrina P. Dianæ de num. 2655. Tùm quia negotiatores solvunt super mercibus debita vectigalia Principibus Christianis. Item promissio, & pactum est contractus, qui inducit obligationem justitiæ: Vel morantur, ut personæ privatae, sive liberi, sive servi; & tunc sunt subditi Principibus Christianis, adeoque quoad hoc sunt, uti alii subditi tractandi.

2657. Ex dictis sequitur, non peccare Christianos in terris Turcarum existentes, fraudantes gabbellas à Turcis impositas; nec in terris alterius Principis infidelis, qui injusto titulo possidet terras injustè Principi fideli ablatas. Diana part. 7. tract. 7. ref. 65. *Vide num. 2707.*

QUÆ.

QUÆRES III:

2658. An uxor possit licite vivere ex bonis mariti, furto, vel per usuram acquisitis?

Resolutionem dat Verricelli tract. 3. q. 32. num. 4. occasione alterius casus. An scilicet soror pauperum possit licite vivere ex cibis à sorore adultera emptis ex pecunia ab adultero furata dommodo ipsa eorum adulterio, aut furto non cooperetur? Et cit ut sequitur:

„ Possè excusari hæc mulier ex altero capite, & suppono, probabilem esse opinionem, licetè posse uxorem vivere ex bonis mariti per usuram acquisitis. Ita Navarr. cap. 17. num. 268. Vazquez de Restitut. cap. 11. dub. 3. Molina tom. 2. disp. 330. S. de Uxore, Layman. lib. 3. tract. 3. cap. 11. in fine contra Sylv. v. Uxora 8. q. 2. Quam tamen opinionem ego cum aliqua restrictione admitterem, nempe si pecuniæ usurarum essent confusæ cum aliis mariti, vel ab isto expensæ in emptionem ciborum, quia pecuniæ post confusionem, & cibi empti sunt in dominio mariti; secus esset de ipsis pecuniis usurariis in individuo extantibus, has enim pecuniis utpote alienas, mulier consumere, & expendere nequit. Ratio hujus opinionis est, quia cum pecuniæ confusæ, & cibi empti, sint in dominio mariti, qui ex justitia tenetur non solum restituere usuras, sed etiam ex justitia tenetur præbere alimenta uxori; ista non peccat, si accipiat, quod est sibi ex justitia debitum: etiam cum præjudicio creditorum, seu solventium usuras.

„ Eodem modo dici posset in casu nostro: soror adultera, cum sit minus pauper, tenetur ex justitia alere sororem pauperissimam. Gloss. & DD. in L. qui filium, ff. Vbi pup. educ. debeat. Surdus de Aliment. tit. 1. q. 25. ergo ista soror pauperissima innocens non peccat, si accipiat cibos emptos ab adultera ex pecunia furata, modo ipsam indiduum furatam pecuniam non accipiat.

De Furto agunt Scotus in 3. d. 38. q. unic. litt. A. in 4. d. 15. q. 2. litt. KK. Maltrius in Theol. Mor. disp. 9. q. 1. Joan. la Cruz 7. præc. q. 2. Bonacin. tom. 2. de restitut. disp. 2. q. 8. Diana part. 5. tract. 13. resol. 98. tract. 5. ref. 34. p. 1. tract. 6. ref. 34. & alibi Tambur. tom. 1. lib. 8. tract. 2. Busemb. lib. 3. tract. 5. Cardenas disp. 23. Mendo de Furto sacrilego. *Vide num. 560. & num. 1521.*

CAPUT IV.

DE RESTITUTIONE.

2659. **R**estitutio, secundum nomen, ex D. Thom. est, alicujus in sua possessione, aut dominio iterata statutio. Secundum rem, per Juristas: est actus justitiæ, quo reparatur ad æqualitatem damnnum proximo illatum per injuriam. Per Scotum in 4. d. 15. q. unic. litt. AA. est reductio

justitiæ commutativa ad æqualitatem. Injuria alia est materialis, quando damnnum est illatum inadvolentem, aut bona fide alia formalis, quando est illatum scienter, ut cum scienter quis rem alterius surripuit, aut si bona fide: accepit accedente mala fide retinet; & non vult restituere.

2660. Obligatio restitutionis solum oritur ex justitia commutativa læsa; unde si læsio sit contra charitatem, aut aliam virtutem, non obligat ad restitutionem. Imo neque ad restitutionem obligat justitia distributiva læsa, nisi sit ei annexa justitia commutativa: v. num. 2355.

Hinc Prælatus conferens beneficium non curatum digno, omisso digniori, peccat mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem; quia solam justitiam distributivam lædit. Si verò relicto digniori, conferat digno beneficium curatum, & peccat, & tenetur ad restitutionem; quia lædit justitiam commutativam; nam eo ipso, quod Prælatus indicit concursus, fit contractus quidam inominatus: do, ut des; ac proinde Clericus ad examen accedens, si suo competitori prævaleat, acquirit jus strictum ad pretendum, ut illi detur, v. num. 1281. quod est objectum justitiæ commutativæ.

2661. Ad beneficia autem ex Trid. sess. 24. de Reform. cap. 1. promovendi sunt digniores. Nec dicas, Conc. per ly digniores, sumere comparativum pro positivo, aut id dicere solum ad excludendos indignos; quia est extorta expositio, dum Concil. clarè utitur comparativo, illudque replicat, digniores, & Ecclesiæ magis utiles. *Vide in pag. 5. prop. 47. ab Innoc. XI. damn. Vide num. 1282. & seqq.*

2662. Quòd si in concursu duo reperiantur æqualis meriti, non potest Prælatus aliquid ab uno recipere, ut illi præ alio conferat; & si accipiat, tenetur restituere, quia ex Jure Canon. beneficia sunt conferenda gratis. *Vide in pag. 2. propos. 22. ab Alex. VII. damn.*

RADICES RESTITUTIONIS

2663. **S**unt quatuor. 1. Ex injusta acceptatione, aut retentione. 2. Ex re accepta. 3. Ex damno illato. 4. Ex contractu. Injusta acceptio habetur, cum quis rem alterius scienter, invito rationabiliter domino, surripit; & dicitur possessor male fidei. Re accepta: cum quis rem alterius bona fide accepit, seu possedit; & dicitur possessor bonæ fidei, qui statim ac advertit, & venit in cognitionem, rem esse alterius, tenetur restituere, ut infra; aliàs incipit esse injustus detentor. Damnum illatum: ut cum quis per actionem injustam damnus alteri infert, v. gr. occidendo, segetes comburendo, &c. Ex contractu, & hoc dupliciter. 1. Ex contractu injusto, qui, si fuit advertenter injustè celebratus, æquivaleret injustæ acceptioni, si bona fide, rei acceptæ. 2. Ex contractu justo, sed postea læso, vel ob pacta, & conditiones non observatas, vel ob moram culpabilem in solvendo, elapso termino.

Hh 2

Oblig.